

"Дядо Йоцо Гледа" - Преходните стойности на българското

Публикувано от **Simonsita** на **22.02.2010**

ИВАН ВАЗОВ - „ДЯДО ЙОЦО ГЛЕДА”

НЕПРЕХОДНИТЕ СТОЙНОСТИ НА БЪЛГАРСКОТО

11 клас

Вазовото творчество е исторически летопис на времето, съхранено в душата на поета с особената мяра за неговото българско духовно битие. След Освобождението авторът на „Епопея на забравените” променя художествения ракурс на изображение. Търси причинно-следствената връзка между минало, настояще и бъдеще. Вазов живее в едно скръбно, разочароващо го настояще. Високо патриотични мотиви за творческо изображение на действителността не открива. Връща се в миналото, за да потърси следите на българската героична слаба, да се докосне до реалното духовно битие на българското. То единствено има значение за неговото творческо вдъхновение. Събитията от близкото историческо минало стават художествен коректив за настоящето, но и творчески мотив за вяра в бъдещето. Вазов вярва в бъдещето на българския дух и написва разказа „Дядо Йоцо гледа”.

Художественият ракурс на изображение обхваща едновременно три епохи: предосвободенско

минало, творческо настояще и необозримо, изпълнено с надежда, бъдеще. Приемствена връзка между тези три условни проекции на времето е Вазовата вяра в българското, каквато има и неговият герой дядо Йоцо. От една страна, той е част от легендарното националноосвободително минало, а от друга - е органично слят със скръбната следосвобожденска действителност. Същевременно е носител на художествената идея за непреходните стойности на българското, които „вижда” в бъдещето. Дядо Йоцо въплъщава новия творчески „поглед” за повествователно изображение. Но автор и герой имат различна представа за времето, в което живеят. Твърде контрастно възприемат реалните стойности на следосвобожденската действителност.

За разлика от Вазов, който помни миналото, вижда настоящето и вярва в бъдещето, дядо Йоцо живее с духовната памет на своето поколение, което познава единствено миналото. А то е робско и унижително за българина. Стреми се към настоящето като към чакано бъдеще. Исква да го „види”. За него то е трепетен миг на очакване. Сякаш свободата предстои и дядо Йоцо е във възторг от предстоящата среща с нея. Като художествено съзнание героят на Вазов не живее в реалните измерения на следосвобожденската действителност. Познава миналото, стреми се към бъдещето. Настоящото сякаш не съществува. То „отсъства” в неговата художествена памет. Съзнанието на дядо Йоцо е пронизано от мисъл за българското. Непрекъснато пита за него: „Де българското?”, но то живее в духовната му памет единствено с условните измерения на миналото и бъдещето. А Вазов живее и твори в настоящето на следосвобожденска България. Той приема дядо Йоцовия поглед към българското за своя творческа позиция, за да надмогне личното си разочарование от действителността.

Проблемът за слепотата в разказа „Дядо Йоцо гледа” е художествен израз на контрастния „поглед” към следосвобожденската епоха на автор и герой. Писателят „скрива” от „взора” на дядо Йоцо онова, което вижда неговата дълбоко разочарована душа. Слепотата на стареца примирява контрастите между минало и настояще. Досегът до действителността е с взора на предосвобожденския българин. Тази особена „оптика” на художествено изображение е в основата на дядо Йоцовия възторг от срещата с българското. Затова и мисълта на Вазовия герой за България е пронизана от светлина. Тя го извисява над реалната действителност и той се среща не със следосвобожденска България, а със своята идеална представа за нея. Неслучайно дядо Йоцо Живее в „един висок усвоен валог” на билото на Балкана. Оттам иска да „види” и българското. Неговият „поглед” към духа на България сякаш идва от високото баладно пространство на легендата, запазила красивия спомен за Освобождението. А легендите носят усещане за духовна извисеност и по традиция художествена среда за разгръщане на сюжетното действие е Балканът. Той е място за среща между легендарно минало и реално настояще. Душата на дядо Йоцо Живее на границата между две епохи, но винаги търси жадуваното свободно бъдеще. Слепотата на Базовия герой е художествено одухотворена. Тя го извисява над гру-бата реалност на действителността. Желанието му да „види” българското носи въздействието на легендата, придава особено романтично очарование на „погледа” му, като още по-контрастно очертава реалната позиция на Вазов към времето, в което живеят и автор, и герой. Романтизмът на дядо Йоцовия „поглед” към България задълбочава трагизма на Вазовото разочарование от действителността. Но

този контраст на художественото изображение придава забравения патриотичен привкус на творческите послания.

Дядо Йоцо „вижда“ духовното битие на свободна България с патриотичния порив на своето робско минало, което е епоха на светли надежди за освобождение. И той иска да „види“ не друго, а свободата. За него тя има материален образ, до който изпитва желание да се докосне, след като е загубил зрението си. Той „вижда“ по друг начин - с душата си, в която носи почти детска вяра и обич към България. Сетивният допир до свободата на българското за него е достатъчен. Той вече „вижда“ свободна България и търси среща с нея. За дядо Йоцо това е единствен мотив за живот.

И той успява да дочака първата си среща с българското. В сребърните еполети, медните копчета и акселбантите върху мундира на околийския началник Вазовият герой „вижда“ мощта на българската държавност. Духът му просветлява. Извисява ръст и българското в душата му се прекланя пред lika на свободна България. Сякаш не старецът, а неговият почувствал се свободен дух „целува“ сребърните еполети върху раменете на „българския паша“. За героя на разказа те са материален израз на българското: „Дядо Йоцо приближи към него, премести си шапката под лява мишница... попи с трепетна ръка сребърните плетени еполети на рамената му, па се подигна, та ги целуна.“

Целувката на дядо Йоцо е първото художествено доказателство, че свободата е „видяна“. Душата му се прекланя пред българското: „Господи, видох - продума старецът, който се прекръсти, па си изтри с ръкава сълзите, що близнаха из мъртвите му очи.“

Възторгът на Вазовия герой идва от миналото. Робска България „оглежда“ lika на свободното си бъдеще, което старецът носи в душата си. Пред този образ на родното, който приема иконописни функции, издига десница за благослов дядо Йоцо. Душата му изпитва благоговееен трепет пред „видяната“ свобода на българското като пред икона: „Па се поклони ниско и рече:

- Сега прощавай, синко, че ти направих труд! - И тупайки с тояжката, гологлав, излезе.“

Възрожденската вяра в близкото освобождение е вече реално сбъднало се чудо за дядо Йоцо. Духът му е просветлен и той единствен „вижда“ светлия лик на бъдещето. Вярва в него. Стреми се към нова среща с българското, но отново в пространството на мечтаното бъдеще, но не и в настоящето. То остава без реални стойности за дядо Йоцо. Действителността, която го заобикаля, с нищо не напомня за сбъдналото се чудо на свободата. И тя остава непочувствана в живота на стареца. За него реалната среща със свободата е винаги чакана и дълбоко разтърсваща. Дистанцията между минало и бъдеще е съзнателно запазена от автора. В нейното художествено пространство е вписан благоговейният трепет на героя пред свободата.

Втората среща на дядо Йоцо с духа на българското е при завръщането в отпуск на единствения войник от селото. Той „вижда“ новата военна слава на България: „Старецът го усеща по сабята, която чатка по камъните. Той се спуска и стиска пъргавата му ръка... Па му бара дебелия шинел, копчетата, фуражката, хваща сабята и я целува.“ Прави впечатление, че отново героят на Вазов

търси материалните атрибути на новото следосвобожденско време, които имат особени функции в неговото съзнание. Сребърните еполети и сабята са част от ритуалните знаци на свещенодействие, което се извършва единствено в душата на дядо Йоцо. Там е особеното „храмово“ пространство на дочаканата от него свобода. Той я „вижда“ в душата си, благославя я с трепета на новопокръстен. Остава „затворен“ в това идеално пространство на духа. Реалността се отдалечава от неговото съзнание. Дистанцията между духовния трепет на дядо Йоцо и действителността расте. В нейните реални измерения остават авторът и съселяните на дядо Йоцо. Героят на Вазов е странно художествено изключение за времето след Освобождението. Неговото различие задълбочава Контраста между две епохи. Минало и настояще не успяват да се „срещнат“ в душата на дядо Йоцо. Разочарованието от тази „среща“ познават неговите съселяни. Времето обгръща с тъмна „слепота“ душите им. Те не „виждат“ промяна в сивия си делник. Духовен празник за тях не съществува. Мисълта за бъдещето не ги тревожи и те не чакат среща с него: „В тия няколко бедни хижи вестник не идеше, защото никой не четеше: даскал нямаше, защото нямаше школо; поп нямаше, защото нямаше черква, стражар не стоеше, защото нямаше община... слабо се чу и сръбската война... Стигнаха само мътни, неопределени слухове ... никой добре не знаеше ...не остана време за любопитство и за работа на тъмните умове на тия тъмни хора.”

Словосъчетанията: „тъмни умове“, „тъмни хора“, са художествен израз на духовната тъмнина на следосвобожденската епоха. Тя е в душите на хората, които не могат да споделят възторга на дядо Йоцо. Но Вазовият герой е носител на авторовата вяра В силата на българския дух, Който ще надмогне „тъмнината“ на времето и ще „погледне“ с надежда в бъдещето. Неслучайно сюжетът на разказа „среща“ дядо Йоцо с духа на нова България: „Разнесе се слух, че ще прокарат железен път из клисурата на Искъра ...и разтrese като с чук душевната му летаргия...

- Как? Българска железница?...”

„Клисурата на Искъра“ е ново метафорично пространство, което трябва да бъде преодоляно, за да се разкъса „мрака“ от разочарованието в човешките души. И „срещата“ между предосвобожденския патриотизъм на миналото и гордостта от свободното настояще да се превърне в реалност. Разочарованието да отстъпи и духовно озарените души на автор, герой и съвременници да се „срещнат“ с българското и с неговото свободно настояще.

Но Вазов остава реалист, независимо от романтичния устрем на художествените послания. Отново единствено душата на дядо Йоцо „вижда“ съградения мост между епохите. И той възхитено поема пътя към бъдещето: „Изпълни се душата на дядо Йоцо с въхищение... Сега „българското“ му се представи нещо велико, могъществено, необятно... Неговият убоги ум не можеше да побере всичкото това величие. ... сега то го поразяваше, смайваше със силата си и пълнеше с гордост душата му: българска ръка сечеше планините, българският ум измисляше работи, да се чуди и мае човек!”

Писькът на локомотива е реално доказателство, че дядо Йоцо е „видял“ българското и се е „срещнал“ с неговото свободно настояще. Душата му ликува. Разчита светлото бъдеще на българския дух в грохота на железницата. За Вазовия герой това е глас, дошъл от бъдещето:

..Пищеше и трещеше, българската железница"! Той сякаш оживя, възроди се... Железният път се свърза в мислите му с понятието за свободна България. Той му говореше с гърмежа си ясно за новото, за „българското" време... възкръсваше при ехтежа на влака... той... олицетворяваше пред него свободна България..."

Дядо Йоцо „вижда" свободна България, „среща" се с нейното бъдеще. Вазовото разочарование от настоящето не докосва душата му. Той завинаги остава с възторга на предосвобожденския българин, дочакал свободата. Дядо Йоцо поздравява нова България, „гледа" винаги в бъдещето, извисен над разочарованието на всяка епоха и време, и умира убеден, че българското ще пребъде.

Дядо Йоцо Гледа - Прех

Powered by

Bukvar.bg

Image not found

© 2010-2024